

Ar nenuostabu, kad vienas tas pačias akcijas pardavęs džiaugiasi pelningu sandoriu, o iš jo nusipirkęs džiūgauja gerai investavęs? Atsakymas paprastas – kiekvienas mūsų yra unikalus, todėl kiekvieną mūsų žingsnį lydi skirtingos jausenos: godumas, baimė, nusivylimas ir džiaugsmas. Sėkmingu investuotoju netapsite, jeigu nesugebėsite kontroliuoti savo emocijų. Investavimo psichologija nagrinėja investuotojų emocijas, lūkesčius ir elgseną. Investavimo psichologijos išmanymas gali padėti apsaugoti nuo emocijomis grįstų sprendimų ir daryti logiškus, šaltu protu paremtus investicinius sprendimus.

Jeigu siekiate išsiaiškinti, kas yra investavimo psichologija, kaip gerai gebate valdyti savo baimę, gobšumą, pasitikėjimą ir investuoti remiantis disciplina ir logika, šis straipsnis yra skirtas būtent jums. Skaitant straipsnį jums bus pateikta 15 užduočių. Skaitydami skaičiuokite teisingų atsakymų skaičių ir gale straipsnio galėsite rasti atsakymus, kaip realiai turėtumėte vertinti savo emocinį intelektą.

Gero skaitymo.

Investavimo psichologija: galimybių pervertinimas

1 užduotis:

- A. Pagalvokite kiek jūsų nuomone per mėnesį pakils/nukris OMX indeksas.
- B. Kiek turėtų pakilti OMX indeksas, kad būtumėte 99 procentais tikri (bet ne visiškai tikri), kad OMX pakils aukščiau nei prieš tai jūsų nustatyta vertė?
- C. Kokia turėtų būti OMX vertė, kad būtumėte 99 procentais tikri (bet ne visiškai tikri), kad OMX pakils mažiau nei 1 punkte Jūsų nustatyta vertė?

Jeigu atlikote užduotį galite skaityti toliau.

Jeigu teisingai įvykdėte instrukcijas, turėjote nustatyti, kad OMX prie 99 proc. tikimybės turi sumažėti 1 proc. arba padidėti 1 proc. nuo pirminės jūsų nurodytos indekso vertės. Kitaip tariant jūs nustatėte 98 proc. OMX indekso svyravimo intervalą. Tuo tarpu daugelis atlikdami A ir C užduotis netgi neskaičiuoja, o tiesiog susigalvoja OMX indekso reikšmę. Taip atsiranda 15 - 20 proc. tikimybė, kad OMX indekso pokytis jus nustebins. Tuo tarpu, jeigu jūs įsivertinate savo žinių ribotumą ir teisingai nusistatote tikimybės ribas, nesvarbu, kokia po mėnesio bus OMX reikšmė, tikimybė, kad tai jus nustebins tėra 2 proc.

Tikimybę blogai vertiname ne tik patys analizuodami, bet ir gaudami informaciją apie įvykio tikimybę. Pavyzdžiui, jeigu jūsų draugas jums sako, kad yra 99 proc. tikimybė kad akcijos „A“ brangs, jūs pasąmonėje įsivertinate, kad galimybė „A“ brangti yra tik 80 proc. Taigi netgi gaudamas informaciją iš kitų, mes tikimybę vertiname ne racionaliai, tačiau vadovaudamiesi savo intuicija.

Tikimybės skaičiavimo praktiką jūs galite naudoti visose investavimo srityse (įsivertinti kokia tikimybė, kad pakils palūkanų normos, kokia bus infliacija ir pan.). Tai padės jums išvengti siurprizų. Sprendimų priėmimo procesą analizuojantys mokslininkai rekomenduoja priimant sprendimus nuolat galvoti tikimybių intervalą, o ne remtis išsigalvotais, apytiksliais

skaičiavimais.

Investavimo psichologija: optimizmas

2 užduotis:

Atsakykite, ar jūs esate geresnis nei vidutinis gatvėje sutiktas vairuotojas? Jeigu jūs įsigyjate akcijas, kurios vėliau atneša nuostolį, ar jūs manote, kad tai jūsų klaida ar tiesiog manote, kad jus aplenkė sėkmė?

Investuotojų optimizmas visada yra nukrypęs nuo normos. Jie arba per daug optimistiškai arba per daug pesimistiškai nusiteikę ateities įvykių atžvilgiu. Optimizmas skatina pervertinti savo galimybes. Dėl šios priežasties beveik 80 proc. vairuotojų ir vaikų mano, kad jie yra geresni nei vidutiniai. Tai netgi teoriškai neįmanoma, taigi daugelis jų klysta.

Optimizmas nuvertina blogų rezultatų tikimybę, kurių niekas negali kontroliuoti. Pavyzdžiui, daugelis studentų mano, kad daug didesnė tikimybė, kad kambariokas, o ne jis pats, iki penkiasdešimt metų susirgs vėžiu ar gaus infarktą.

Optimizmas sudaro iliuziją, kad galite kontroliuoti ateities įvykius (pervertinamos ateities įvykių kontrolės galimybes). Dėl šios priežasties investuotojai pervertina savo galimybes numatyti kitų rinkos žaidėjų veiksmus.

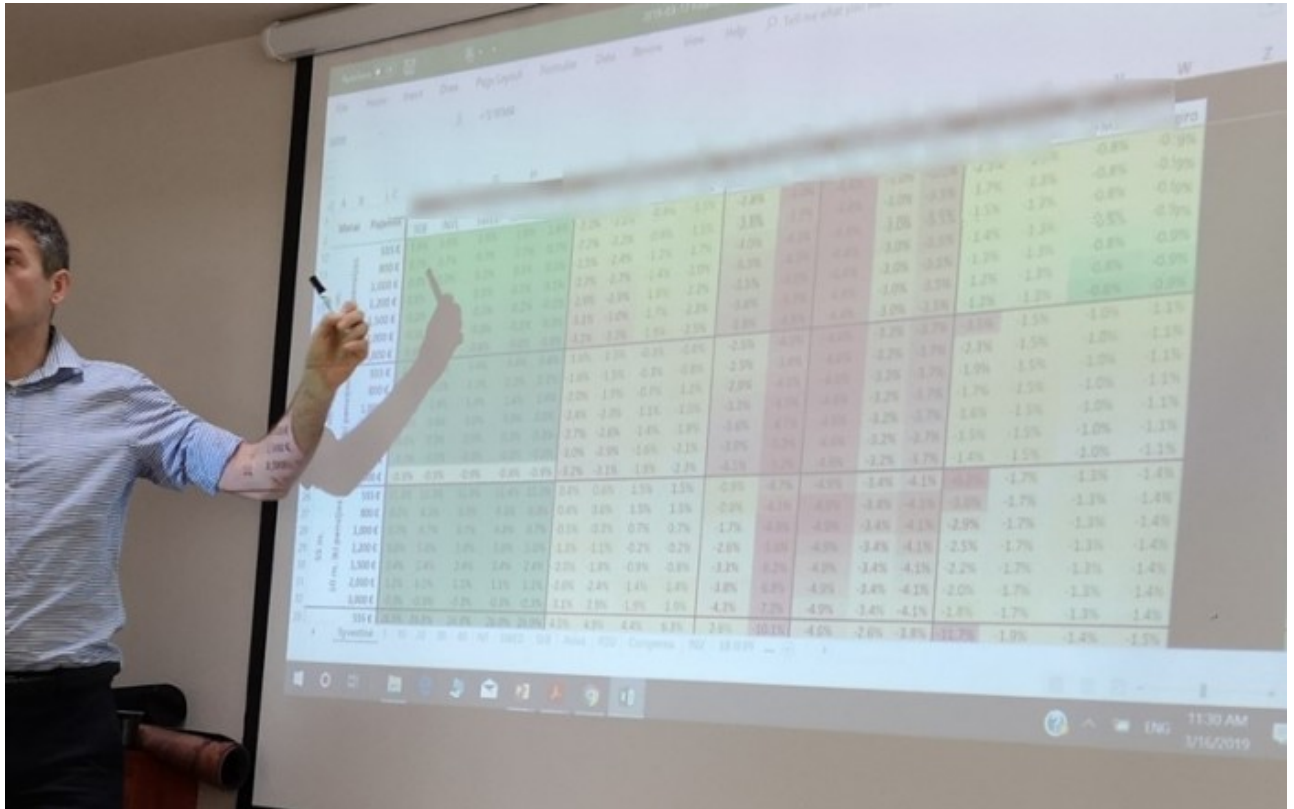
Savo galimybių pervertinimas ir optimizmas veda prie daugelio neigiamų pasekmių. Investuotojai pervertina savo žinias, pakankamai neįvertina rizikos ir perdėtai vertina galimybes kontroliuoti ateities įvykius. Visa tai investavimą paverčia azartiniu žaidimu.

Siekdami išvengti perdėto optimizmo, jūs turite savęs paklausti ar „nesergate“ ta liga. Galvokite, kad gali atsitikti kitaip nei jūs mąstote. Žmonės dažniausiai prisimena tik sėkmingus savo sprendimus, todėl pasidarykite savo nesėkmių sąrašą ir visuomet jį perskaitykite prieš investuodami. Analizuodami investicijų grafiko kreivę matykite ne tik kilimą, bet ir kritimą.

----- Taip pat skaitykite -----

[II pakopos pensijų fondai: kuris geriausias? \(I dalis\)](#)

Seminaras Kaune: Kaip geriausia įdarbinti pinigus?

[Sutelktinio finansavimo platformos darbo kokybės svarba \(3 dalis\)](#)

Investvim psichologija: gudrus po laiko

3 užduotis:

Prisiminkite, ką rašė spauda prieš paskutinius Seimo rinkimus. Kuriai politinei partijai spauda žadėjo pergalę rinkimuose? Iki paskelbiant rinkimų rezultatus, kaip jūs vertinote tikimybę, kad didžiąją daugumą Seime laimės ta partija, kuri ir laimėjo rinkimus?

Jeigu atsakėte į pateiktą klausimą skaitykite toliau.

Ar jūs esate tikri, kad galite numatyti ateities įvykius? Jeigu jūs iš tiesų galite numatyti ateities įvykius, arba jūs meluojate, arba esate vienas iš nedaugelio. Psichologiniai tyrimai parodė, kad žmonės sunkiai atsimena, kaip jie vertino įvykio atsitikimo tikimybę po to, kai tas įvykis įvyko. Daugelis nuoširdžiai save apgaudinėja, sakydami, kad jų spėjimas buvo tikslesnis, nei jis buvo iš tikrųjų.

Kitas nenumatymo bruožas yra tas, kad įvykiui, kurio net geriausi tos srities specialistai nesugebėjo numatyti, atsitikus, susidaro išpūdis, kad kitaip ir negalėjo būti. Nesunku būti gudriam po laiko, sakyti, kad buvo akivaizdu, jog atsitiks būtent taip dėl begalės priežasčių. Greičiausiai tokio protinguolio ir ateities įvykių eksperto vaidmenyje teko pabūti ir jums, o jeigu neteko, tokius gudručius tikrai girdėjote.

Patyrę investuotojai galėtų pateikti begales tokių pavyzdžių finansų rinkoje. Prieš pat užsidarant biržoms, per radiją ar televiziją jūs galite išgirsti finansų analitikus kalbant apie priežastis, kodėl rinka pasuko į vieną ar į kitą pusę. Klausytojas gali susidaryti klaidingą išpūdį, kad rinka yra racionali ir buvo galima numatyti rinkos pokytį dar prieš prasidedant prekybos sesijai. Tačiau jeigu būtų buvę įmanoma numatyti rinkos elgesį iš anksto, dalis rinkos dalyvių būtų pasielgę kitaip nei pasielgė, todėl biržos rezultatai dienos pabaigoje būtų buvę kitokie. Kiekvienas patyręs investuotojas supranta, kad rinkos numatyti neįmanoma, tačiau praeities interpretacijos fenomenas neišnyksta.

Būti gudriam po laiko yra pražūtinga, kadangi perdėtas gudrumas po laiko sukelia pernelyg didelį pasitikėjimą savo jėgomis, ir verčia mus manyti, kad rinka yra nuspėjama.

Perdėtas įvykių tikimybės vertinimas

4 užduotis:

Jeigu mestumėte monetą 6 kartus, kuri seka būtų labiau tikėtina:

- A. HHHSSS (H-herbas, S-skaičius);
- B. HSSHHS.

Jeigu atsakėte į šį klausimą skaitykite toliau.

Tikimybė išmesti A ir B atvejuose nurodytą seką yra lygiai tokia pati, kadangi kiekvieną kartą metant monetą išmesti herbą yra tikimybė viena iš dviejų. Dar svarbiau, išmetus herbą visus 6 kartus daugeliui žmonių yra pernelyg sunku suvokti tokią atsitiktinę įvykių eigą kaip normalų reiškinį. Tiesiog žmonės nėra pripratę matyti, kad herbas išmetamas 6 kartus iš eilės, o taip nutikus jie labai nusistebi, nors jokio čia stebuklo nėra.

Jeigu žaidžiate krepšinį, jūs tikrai žinote, kad pasitaiko auksinių dienų, kai visi metimai yra tikslūs, o kartais krepšys būna kaip „užrištas“. Na, jeigu nežaidžiate tai tikrai esate matę tokių atvejų per krepšinio varžybas. JAV mokslininkai atliko studiją su profesionaliais krepšininkais. Jie tyrė krepšininkų pataikymo tikslumą kai „krenta“ ir kai „nelenda“. Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti kiek vienetinių (auksinių arba tragiškų) varžybų pataikymas skiriasi nuo krepšininkų pataikymo statistinio vidurkio. Mokslininkai stebėjo šimtus varžybų ir ištyrė krepšininkų pataikymo tikslumą tiek „iš žaidimo“, tiek metant baudas. Rezultatai parodė, kad krepšininkų pataikymas per konkrečias varžybas mažai tenukrypsta nuo pataikymo procento viso sezono metu. Tai paneigė „išskirtinai taiklių varžybų“ mitą. Galbūt per varžybas kuris nors krepšininkas ir sužiba pelnydamas daug taškų, tačiau dažniausiai tai nereiškia, kad tądien jis pataikė daug tiksliau nei įprastai, jis tiesiog metė daugiau kartų nei paprastai. Kitaip tariant, jeigu metate į krepšį, jūs arba pataikysite arba ne priklausomai nuo įgūdžių. Jeigu metate 50 proc. tikslumu, tai nieko nuostabaus jeigu per vienas varžybas pataikėte 75 proc. metimų – ateis diena kai pataikysite tik 25 proc. Žmogaus smegenys nuolatos ieško stereotipų tam, kad neapsikrautų bereikalingu galvojimumu. Smegenys, vertindamos bet kokią atsitiktinių įvykių seką, susikuria modelį (šabloną), paaiškinantį įvykio atsitikimo priežastį (eiliškumą). Pagal sudarytą šabloną smegenys bando nuspėti ateities įvykius. Smegenys nesugeba suvokti, kad įvykių seka gali būti atsitiktinė ir nenuspėjama.

Šis fenomenas galioja ir investicijų pasaulyje. Kelerių iš eilės sėkmingų investicinių fondų valdytojai turi perdėtą tikėjimą galimybe numatyti ateities įvykius. Nesuvokimas, kad įvykių seka yra atsitiktinė ir galvojimas, kad įvykiai pasikartoja pagal tam tikrą modelį, verčia žmones pernelyg jautriai reaguoti į gaunamą informaciją. Krepšinio atveju, treneris gali pernelyg jautriai reaguoti į kelis iš eilės žaidėjo netikslius metimus, pasodindamas žaidėją ant suolo. Finansų kontekste, investuotojo jautrumas informacijai skatina investuotoją pastebėti „auksinį“ sandorį, atitinkantį jo išgalvoto modelio kriterijus, nors realiai sandoris niekuo nėra išskirtinis. Investuotojai imasi pražūtingų veiksmų, vien dėl savo klaidingų prasimanymų.

1998 m. buvo stebėta šimtų tūkstančių investuotojų prekyba akcijomis. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad parduotosios akcijos per metus buvo 3.4 proc. pelningesnės už naujai įsigytas

akcijas (neskaičiuojant komisinio mokesčio). Šio tyrimo rezultatai pagrindžia tai, kad žmonės išsigalvoja modelius ten, kur jie neegzistuoja, ir turi pernelyg didelį pasitikėjimą vertindami abejotinus atsitiktinumus.

Siekdami išvengti perdėto įvykių vertinimo paklauskite savęs, kodėl jūs manote, kad esate protingesnis už rinką. Prieš priimdami investicinį sprendimą, pagalvokite, kokia yra tikimybė, kad prekyba investiciniais vienetais yra pagrįsta atsitiktiniais įvykiais. Prieš įvykdydami sandorį, išrašykite priežastis, kodėl birža turėtų veikti pagal jūsų susigalvotą modelį.

Galimybių vertinimas

5 užduotis:

Įsivaizduokite, jog turite galimybę laimėti 1000 eurų. Jūsų sėkmės šansai yra neaiškūs. Tikimybė laimėti loterijoje yra:

- A. 0 proc.
- B. 55 proc.
- C. 99 proc.

Jūs galite nusipirkti papildomą paslaugą, 1 procentu padidinančią šansus laimėti loteriją. Kiek jūs esate pasiryžę sumokėti A, B ir C atvejais už tai, kad 1 proc. padidintumėte galimybę laimėti loterijoje.

Jeigu atlikote minėtą užduotį skaitykite toliau.

1 proc. skirtumas yra tiek pat svarbus ir A ir B ir C atvejais, kadangi jis vienodai padidina jūsų galimybes laimėti. Tuo tarpu žmogaus intuicija nepaklūsta iš pirmo žvilgsnio elementariems logikos dėsniams. Žmonės yra pasiryžę sumokėti daugiau tam, kad padidintų laimėjimo tikimybę nuo 0 iki 1 proc. arba nuo 99 iki 100 proc., nei nuo 55 iki 56 proc. Nors kaip minėjome 1 proc. svarba visur yra vienoda. Taip atsitinka dėl to, kad žmonės pasąmonėje siekia padidinti mažos tikimybės įvykio išsipildymą (1 proc. laimėjimo tikimybė, žmogui suteikia viltį). Didelės tikimybės įvykio (99 proc.) išsipildymo tikimybę žmogus nepakankamai įvertina, manydamas, kad vos dėl 1 proc. įvykis gali neišsipildyti. Tuo tarpu ar išsipildys įvykis, kurio tikimybė yra 55 ar 56 proc., pasąmonės nesužadina – žmogui tas skirtumas neatrodo reikšmingas.

Šis dėsningumas daug paaiškina apie sprendimų priėmimą neaiškiomis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, žmonės atėję į tirą dažniausiai bando pataikyti iš toliau, siekdami laimėti didesnę prizą. Tai galima paaiškinti tuo, kad maža laimėjimo tikimybė yra pasąmonėje pervertinama.

Dėl šios priežasties daugeliui žmonių 1 proc. tikimybė laimėti 1000 eurų prizą atrodo daug patrauklesnė, nei 10 eurų dovana. Ir atvirkščiai, daugelis žmonių, kurių šansai laimėti loterijoje yra 99 proc. pasiryžę sumokėti daug daugiau nei 10 eurų tam, kad užtikrintai laimėtų loterijoje. Kitaip tariant, neproporcingas įvykių tikimybės vertinimas verčia žmones pirkti loterijos bilietus arba įsigyti draudimo polisą (tikimybė, kad jums ar jūsų turtui, kas nors atsitiks yra neproporcinga draudimo poliso kainai – juk iš to uždirba draudimo kompanijos).

Investuotojai vertina pokytį, o ne pačią situaciją

6 užduotis:

Įsivaizduokite, jog ką tik loterijoje laimėjote. Jūsų garantuotas prizas yra 100 000 eurų tačiau jūs dar papildomai galite rinktis arba:

A. gauti dar papildomus 25 000 eurų arba

B. dar kartą žaisti su 50 proc. tikimybe laimėti dar 50 000 eurų (arba nelaimėti papildomo 50 000 eurų prizo (100 000 eurų vis tiek lieka Jums))

Rinksitės A ar B variantą?

7 užduotis:

Dabar įsivaizduokite, jog jūsų garantuotas loterijos prizas yra 150 000 eurų, o pasirinkimo galimybės yra šios:

D. atiduoti 25 000 atgal arba;

E. žaisti su 50 proc. tikimybe pralošti 50 000 eurų ir 50 proc. tikimybe nieko nepralošti.

Rinksitės D ar E variantą?

Jeigu įvykdėte užduotis, skaitykite toliau.

Jeigu esate toks pats kaip ir daugelis žmonių, greičiausiai į užduoties sąlygas, kad iš pradžių laimėjote skirtingą pinigų sumą net neatkreipėte dėmesio, tačiau Jūsų smegenys abi situacijas turėjo įvertinti kaip skirtingas. Greičiausiai 6 užduotyje Jūs pasirinkote A variantą ir nerizikavote, o 7 užduotyje pasirinkote D variantą – lošimą.

Ši pasirinkimo situacija yra dar vienas iracionalaus mąstymo pavyzdys, kadangi abi situacijos yra identiškos. Tiek pirmuoju tiek antruoju atveju jūs garantuotai galite turėti 125 000 eurų, o lošimo atveju yra ta pati tikimybė turėti 150 000 ar 100 000 eurų.

Racionaliai mąstant svarbiausia yra galutinis rezultatas, o ne būdas kaip to pasiekti. Racionalus žmogus abiem atvejais turėtų pasirinkti arba lošimą arba užtikrintą atlygį. Tuo tarpu daugelis žmonių yra linkę skirtingai elgtis šiais identiškais atvejais. Žmonės, kurie tokiais atvejais priima skirtingus sprendimus, koncentruoja dėmesį ne į tai kaip padidinti naudą, bet į tai kiek vienu atveju praloš arba išlos. Kitaip tariant jų sprendimas yra įtakojamas laimėjimo ir pralaimėjimo emocijos.

Situacija pirmoje ir antroje užduotyse yra panašios, tačiau iš pirmo žvilgsnio jos neatrodo identiškos. Greičiausiai jūs net neįvertinote skirtingų pirminių užduoties sąlygų (turite 100 000 ar 150 000 eurų), todėl nesugebėjote pastebėti, kad sąlygos pirmasis klausimas nesiskiria nuo antrojo. Visą dėmesį jūs sukonzentravote ties galimybės „išlošti“ ir „netekti“ analizę. Taip smegenys siekia supaprastinti sprendimo priėmimą. Tokia iracionali pasąmonės veikla verčia žmones priimti skirtingus sprendimus skirtingai suformulavus tą pačią užduotį.

Akivaizdu, kad yra daug paprasčiau ir natūraliau priimti emocijos padiktuotą sprendimą, t.y. lyginant netekties ir laimėjimo tikimybę. Siekdami išvengti klaidų ir vertinti situaciją racionaliai – atskirkite esminius dalykus – tikrąją padėtį, nuo jos pokyčio (didėjimo/mažėjimo). Pavyzdžiui, jeigu biržoje prekiaujamų akcijų vertė sumažėjo, tai nereiškia, kad įmonė pradėjo veikti nepelningai ir akcijas reikia parduoti. Galbūt įmonės vertė ateityje vis dar augs, nepaisant vienadienių akcijų vertės svyravimų. Investicinius sprendimus priimkite atsižvelgdami į esminius dalykus, o ne antraeilus veiksnius.

Nesėkmės nuvertinimas

8 užduotis:

Jeigu jums kas nors pasiūlytų atspėti, kuria puse atsivers moneta. Jeigu neatspėsite, prarasite 100 eurų. Koks turėtų būti laimėjimas, kad jūs sutiktumėte dalyvauti šiose lažybose?

Jeigu atsakėte sau į pateiktos situacijos klausimą skaitykite toliau.

Daugelis žmonių lažintis minėtu atveju sutiktų, jeigu laimėjimas būtų nuo 200 iki 250 eurų. Kadangi tikimybė laimėti yra 50 proc., todėl teoriškai laimėjimo suma turėtų būti proporcinga pralaimėjimui – t.y. 100 eurų. Tačiau žmogaus smegenys neadekvačiai vertina laimėjimą ir pralaimėjimą. Žmonės pervertina pralaimėjimo tikimybę, todėl jie siekia didesnio laimėjimo, kad galutiniame rezultate lošimas atrodytų sąžiningas. Ši savybė daugeliu atveju gali paaiškinti neracionalų sprendimų priėmimą.

JAV mokslininkai Bernatzi ir Thaler 1995 m. atliko tyrimą, kurio tikslas buvo nustatyti ar žmonės pervertina pralaimėjimo tikimybę. Mokslininkai tyrimą pradeda tuo, kad ilguoju laikotarpiu realioji akcijų vidutinė metinė grąža buvo 7 proc., tuo tarpu valstybinių obligacijų tik 1 proc., tačiau nepaisant šio didelio skirtumo prekyba obligacijomis ir akcijomis yra vienoda.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad žmonės 2,5 karto svarbiau vertina pralaimėjimo tikimybę nei laimėjimo. Iš istorinių duomenų mes žinome, kad netekti pinigų investuotų į akcijas yra daug didesnė tikimybė nei prarasti pinigus investuotus į obligacijas. Perdėtas pralaimėjimo vertinimas reikalauja didesnės investicinės grąžos, tam kad išliktų investicijos patrauklumas ir investicija atrodytų saugesnė. Dėl šių priežasčių kiekvieną kartą prieš investuodami įsitikinkite ar teisingai vertinate investicinę riziką.

Lošimo patrauklumas

9 užduotis:

Kiekvienas yra ne kartą girdėjęs, kad lošimas yra ne investavimas, tačiau kartais ir investuotojai tinkamai nepasveria rizikos. Norinčius išsiaiškinti, kodėl taip yra prašome pasakyti, kuris iš žemiau pateiktų lošimo atvejų yra Jums patraukliausias:

Lošimas A: pirmame lošime 95 proc. tikimybė išlošti 5000 eurų, ir antrame -5 proc. tikimybė laimėti 105 000 eurų.

Lošimas B: I lošimas – 50 proc. tikimybė laimėti 5000 Lt ir II lošimas 50 proc. tikimybė laimėti 15 000 eurų.

Lošimas C: I lošimas – 50 proc. tikimybė pralošti 5000 eurų. ir II lošimas 50 proc. tikimybė laimėti 20 000 eurų.

Jeigu atsakėte, kuris lošimo variantas jums priimtinesnis, skaitykite toliau.

Visi trys pateikti lošimo atvejai yra analogiški – t.y. visais atvejais yra tikėtinas 10 000 eurų vertės laimėjimas. Tačiau A, B ir C atvejais lošimo sąlygos yra skirtingos. Tikimybė

laimėti skiriasi atsižvelgiant į prizo dydį. Viena sąlyga netgi įtraukia galimą pralaimėjimą.

A, B ir C lošimo atvejus pagal patrauklumą sugrupavo grupė finansų analitikų. Analitikų atsakymai buvo labai panašūs. A atvejis daugeliui yra patraukliausias, kadangi I lošimu beveik užtikrintai laimimas prizas.

II lošimu turite tik viltį laimėti nežmoniškai didelį prizą. II variantu iš viso jūs turite galimybę laimėti 110 000 eurų vietoj realaus 10 000 eurų laimėjimo. Žmonėms nepaprastai yra patrauklus palyginti saugus lošimas, kuris turi didelio potencialo. Tokiais atvejais žmogus jaučia mažai baimės, tačiau turi daug vilties. Dėl šios priežasties žmonės nepaprastai vilioja loterijos bilietai, kur yra maža tikimybė laimėti didelį prizą, tačiau mažas laimėjimas pasitaiko labai retai. Greičiausiai Jūs esate žaidė ir tire, kuriame, pataikę visus penkis kartus, tikėjotės laimėti didelį pūkuotą meškiną, tačiau net ir nepataikę nė karto jūs žinojote, kad per daug graužtis neteks, nes vis tiek gausite bent jau raktų pakabuką.

Šiuo reiškiniu galima paaiškinti daugelio jaunų nepatyrusių investuotojų norą investuoti naudojant svertą (į pasirinkimo sandorius, ateities sandorius, Forex rinkoje). Investuotojai žino, kad, atspėję rinkos kryptį, uždirbs nežmonišką pinigus. Tokiems investuotojams gali pasisekti vieną kartą ar du, tačiau anksčiau ar vėliau tokie sėkmės ieškotojai praranda visus savo pinigus, todėl prieš investuodami į minėtus išvestinius instrumentus, pirma pagalvokite, ar rizika yra jums priimtina ir ar tikrai žinote, ką darote.

Investicijų įsigijimo kaina

9 užduotis:

Du investuotojai pirkė akcijas X skirtingu metu. Jonas mokėjo po 100 eurų už akciją, Eglė po 200 eurų. Vakar akcijų kaina buvo 160 eurų, o šiandien jų kaina nukrito iki 150 eurų. Kuris iš

investuotojų Jūsų nuomone yra labiau nusivylęs?

Jeigu atsakėte į klausimą, skaitykite toliau.

Žinoma, kad labiau nusivylusi yra Eglė, kadangi jo nuostolis dar labiau padidėjo. Tuo tarpu Jonas vis dar džiaugiasi, kadangi jo investicijos yra pelningos. Nors iš esmės abu investuotojai prarado tiek pat. Tokias emocijas sąlygoja skirtingas požiūris: Jonas situaciją vertina kaip pelno sumažėjimą, Eglė kaip nuostolio padidėjimą.

Svarbi šio reiškinių išdava psichologų dar yra vadinama nusiteikimo efektu – stipraus investuotojų nenoro pripažinti nuostolius. Jie tiesiog negali įsisąmoninti, kad investicinis sprendimas buvo klaidingas ir blogas investicijas reikia parduoti. Užuo tą padarę, jie užsispyrusiai laiko blogas investicijas laukdami, kol jos pabrangs. Tai patvirtina ir 1998 m. Odean'o atliktas tyrimas, kad investuotojai yra linkę parduoti pelningas investicijas, nei nuostolingas.

Siekdami išvengti minėtų klaidų galite iš karto nusistatyti, kokiomis sąlygomis (pabrangus/atpigus) parduosite savo investicijas. Būtina ugdyti savo emocijų kontrolę ir nepervertinti vienadienių biržos siurprizų, kadangi gali tekti gailėtis dėl pernelyg emocionalių, neapgalvotų ir skubotų sprendimų.

Siauras požiūris

10 užduotis:

Įsivaizduokite, kad jums reikia priimti du sprendimus:

1) pasirinkti tarp:

A. garantuoto 24 eurų laimėjimo;

B. 25 proc. galimybės laimėti 100 eurų ir 75 proc. nieko nelaimėti.

2) pasirinkimas tarp:

C. užtikrinto 75 eurų palaimėjimo;

D. 75 proc. tikimybės pralošti 100 eurų ir 25 proc. tikimybės nieko nepralošti.

Jeigu atsakėte į šį klausimą, galite skaityti toliau.

Dauguma žmonių, net išpėti mąstyti plačiau, renkasi A variantą, o antruoju – D. Pirmuoju atveju užtikrintas laimėjimas atrodo daug patraukliau, nei didelė rizika nieko nelaimėti. Antruoju atveju užtikrintas pralaimėjimas yra nepriimtinas, tokiu atveju jau geriau surizikuoti ir pabandyti išvengti pralaimėjimo apskritai.

Daugeliui toks pasirinkimas atrodo normalus ir priimtinas. Tam, kad suvoktumėte problemos esmę, prašome atlikti 11 užduotį.

11 užduotis:

Pasirinkite tarp:

- A. 25 proc. tikimybės laimėti 24 eurus ir 75 proc. tikimybės pralaimėti 76 eurus;
- B. 25 proc. tikimybės laimėti 25 eurus ir 75 proc. tikimybės pralaimėti 75 eurus.

Akivaizdu, kad B atveju sąlygos yra daug priimtinesnės. Tačiau jeigu sugrįžtumėte į 10 užduoties pirmąjį ir antrąjį atvejus, pastebėsite, kad 11 užduoties pasirinkimo sąlyga sudaryta iš 1 pasirinkimo A ir 2 pasirinkimo D sąlygų – sąlygų, kurias ką tik vertinote kaip pačias priimtinausias. Taip renkasi dauguma žmonių. O 11 užduoties pasirinkimo B sąlyga yra sudaryta iš daugeliui žmonių nepriimtinių anksčiau minėtų B ir C pasirinkimų.

Visiškai racionalus sprendimų priėmėjas pirmame ir antrame pasirinkimuose mąstyto šiek tiek plačiau, susietų pasirinkimo sąlygas ir priimtų sprendimą pagal jų teikiamą naudą. Racionalus mąstymas leistų išvengti problemos klaidingo sprendimo, tačiau kaip tyrimai rodo tik nedaugelis žmonių yra pakankamai sumanūs tai padaryti.

Yra gausu realių pavyzdžių, kai investuotojai vienu metu sprendžia tik vieną problemą, užuot pažiūrėję į visą tai plačiau. Kai kurie sprendimai yra elementarios klaidos, dėl kurių investuotojai praranda galimybę diversifikuoti, riboti nuostolius arba apsidrausti. Kitais atvejais, siauras mąstymas atsispindi įprastoje žmonių praktikoje turėti kelias kreditines korteles ar sąskaitas – viena kortelė skirta kasdieninėms išlaidoms, kita sąskaita – pinigams atostogoms, o trečia – kaupti vaikų išsilavinimui ir t.t. Požiūris į riziką, taupymą ir išlaidas skiriasi priklausomai nuo kreditinės kortelės (sąskaitos). Todėl jeigu žmogus nori nusipirkti automobilį, jis mieliau paims paskolą, nei lies vaikų išsilavinimui skirtas „šventas“ santaupas ir už tai dar mokės palūkanas. Tai yra visiškai neracionalu, tačiau dažnam tai yra emociškai priimtina. Žmogus loterijoje laimėtus (nesunkiai uždirbtus) pinigus drąsiai investuos į rizikingas akcijas, o sunkiai uždirbtus nukreips į mažai rizikingą obligacijų fondą.

Siekdami išvengti siauro mąstymo pasekmių, prieš priimdami finansinį sprendimą plačiau pasižiūrėkite į problemą. Kita vertus, į problemą neverta žiūrėti per plačiai, kadangi tokiu atveju rasti sprendimą bus per daug sudėtinga.

Pasikartojančių įvykių rizikos vertinimas

12 užduotis:

Įsivaizduokite, kad vyksta lošimas, kurio metu metama moneta. Kiekvieną kartą atspėjus, kuria puse moneta nukris ant žemės, laimėsite 1000 eurų. Taigi tikimybė laimėti 1000 eurų yra 50 proc., lygiai tokia yra tikimybė, kad nieko nelaimėsite. Už kokią sumą sutiktumėte dalyvauti šiame lošime kai:

- A. moneta metama vieną kartą?

B. moneta metama 5 kartus?

Jeigu atsakėte į šį klausimą, skaitykite toliau.

Žinoma, daugelis yra linkę mokėti daug daugiau pinigų, kai moneta metama 5 kartus. Tai yra visai normalu, kadangi, spėjant 5 kartus, statistiškai yra daug didesnė tikimybė atspėti, kuria puse atsivers moneta, nei spėjant 1 kartą.

13 užduotis:

Kiek Jūs esate pasiryžęs sumokėti už C lošimą, kai moneta metama vieną kartą, tačiau gali būti, kad vėliau jums bus leista dalyvauti dar vieną kartą.

Jeigu atsakėte skaitykite toliau.

Daugelis žmonių A ir C atvejais nurodo tą pačią pinigų sumą. Jie netgi nesupranta, kuo šios dvi sąlygos skiriasi. C sąlyga yra iš esmės patrauklesnė nei A, nes gali būti, kad Jums bus leista spėti ir antrą kartą, o tai padidina jūsų galimybės laimėti 1000 eurų, todėl logiškai mažiau už tokią galimybę verta mokėti didesnius pinigus. Investuojant nepasinaudoti tokia galimybe gali būti didelė klaida. Investuotojas, kuris neįvertina ateityje teikiamų pasirinkimo galimybių rizikos, elgiasi taip lyg šis atvejis niekada daugiau nepasikartos. Tokia prielaida retai yra teisinga, na, nebent jūs gulite mirties patale.

Kaip anksčiau minėjome daugelis sprendimus priima nežiūrėdami į problemą plačiau. Jie sprendžia tik vieną problemą vienu metu, kadangi daug paprasčiau yra priimti sprendimą, kai iš karto yra (atrodo) žinomos visos pasirinkimo galimybės. Tuo tarpu racionalus investuotojas mąsto plačiau, įvertindamas visas galimas pasekmes ir priima sprendimus tiksliai įvertinęs riziką. Logiška, kad sprendimui turi įtaką ir tai kaip dažnai analogiška situacija pasikartos ateityje.

Gyvenime pasitaiko daugiau progų lošti mažaverčius lošimus nei didelius, todėl žmonėms gyvenime būtų logiška rizikingiau lošti smulkius lošimus nei didelius. Tuo tarpu sprendimai paremti siauru mąstymu rodo neproporcingą rizikos toleravimą - tai reiškia, kad žmonės mieliau rizikuoja vykdydami stambius lošimus, nei menkaverčius.

Taigi prieš priimdami investicinį sprendimą įsivertinkite kokia yra tikimybė, kad analogiškas atvejis pasikartos ateityje ir kaip tai įtakos jūsų pajamas.

Trumpalaikis ir ilgalaikis požiūriai

14 užduotis:

Kaip dažnai Jūsų manymu S&P 500 indeksas mėnesio bėgyje kilo ir kaip dažnai mėnesinis pokytis buvo neigiamas? Koks yra santykis tarp vidutinio indekso prieaugio ir kritimo mėnesio eigoje?

Jeigu atsakėte į šį klausimą, skaitykite toliau.

Investuotojai, išsigiję rizikingų investicijų turi jas išlaikyti pakankamai ilgai. Laikas kurį investuotojai laiko investicijas priklauso nuo pačio investuotojo asmenybės. Kaip ilgai investuotojas yra pasiryžęs laikyti savo investicijas galima spręsti iš to, kaip dažnai jisai tikrina savo investicijų vertės pokytį. Kai kurie nervingi investuotojai savo investicijas stebi kiekvieną dieną, o kartais netgi kelis kartus per dieną. Tuo tarpu kitiems užtenka pasižiūrėti vieną kartą per mėnesį ar pusmetį. JAV mokslininkų atliktas tyrimas parodė, kad investuotojų asmeninės savybės yra glaudžiai susijusios su investicine patirtimi rinkoje ir tai įtakoja jų polinkį į riziką.

Įsivaizduokite, kad naujokas, kiekvieną mėnesį investuoja vis į naujas akcijas. Remdamasis vieno mėnesio patirtimi, jis bando numatyti kas bus artimoje ateityje. Statistiškai S&P 500 mėnesinis pokytis 62 proc. yra teigiamas, tačiau indekso mėnesinis nuosmukis sudaro 97 proc. jo prieaugio. Žinodamas tokią statistiką, net ir naujokas nedrįstų investuoti vienam mėnesiui, kadangi tai yra labiau lošimas nei investavimas.

Dabar pabandykite įsivaizduoti investuotoją, kuris planuoja investuoti penkiems metams. Istoriskai yra 90 proc. tikimybė, kad penkių metu periodu S&P 500 indeksas bus pelningas, o neigiamas pokytis sudarė tik 63 proc. vidutinio prieaugio. Žinodamas tokius duomenis, net ir rizikos vengiantis investuotojas pasirinktų investavimą į akcijas.

Bernatzi ir Thaler'is šią idėją panaudojo vykdydami finansų rinkos analizę. Jie atliko tyrimą su investuotojais, klausdami kokių laikotarpiu akcijos ir obligacijos jiems būtų vienodai patraukli investicija. Akcijas ir obligacijas jie pasirinko dėl akivaizdžiai skirtingos šių investicijų rizikos bei pajamingumo ilgoju laikotarpiu. Tyrimo rezultatai parodė, kad akcijos ir obligacijos yra vienodai patraukli investicija investuojant vieneriems metus. Mokslininkai padarė išvadą, kad investuojantys ilgiau nei vienerius metus yra linkę prisiimti tokią riziką, kurią trumparegiai investuotojai yra linkę atmesti, net jeigu jų deklaruojama tolerancija rizikai yra tokia pati. Kitaip tariant tiek pradedantieji, tiek patyrę investuotojai vienodai bijo prarasti savo pinigus, tačiau dėl sukauptos patirties ir žinių patyrusieji daug drąsiau rizikuoja, nes gali lengviau įsivertinti tokių sprendimų pasekmes.

Prisiminkite, kad investuodami ilguoju laikotarpiu Jūs rizikuojate daug mažiau, kadangi investicijų svyravimo ciklai kartojasi. Neatsisakykite savo investicijų dėl vienadienių rinkos svyravimų. Būkite toliaregiai ir mąstykite plačiai. Iš karto nusistatykite minimalų investicijų išlaikymo periodą.

Apgailestavimas

15 užduotis:

Įsivaizduokite, kad Jonas pardavęs akcijas X nusipirko akcijų Y. Jeigu jis būtų nepardavęs X akcijų, jis būtų užsidirbęs 10 000 eurų daugiau. Eglė norėjo parduoti akcijų Y ir pirkti akcijas X, tačiau sudvejojo ir to nepadare. Jeigu būtų nusipirkusi X akcijų, Eglė būtų uždirbusi 10 000 eurų daugiau. Kas yra labiau nusiminęs – Eglė ar Jonas?

Jeigu atsakėte į šį klausimą, skaitykite toliau.

Visi greičiausiai sutiks, kad Jonas yra labiau nusiminęs nei Eglė, nepaisant to, kad finansinės pasekmės yra tokios pačios. Esminis skirtumas tarp Jono ir Eglės yra tas, kad Eglė gailisi dėl to ko nepadare, o Jonas gailisi dėl savo sprendimų. Apgailestavimas Eglės ir Jono atvejais taip pat skiriasi, kadangi Eglė jaučiasi tiesiog pražiopsojusi gerą progą, tuo tarpu Jonas kaltina save dėl neprotingų finansinių sprendimų.

Paprastai žmonės yra linkę apgalvoti nestandartinę įvykio pusę, tad į ją ir yra nukreiptas apgailestavimas. Tiesą sakant, žmonės labiausiai gailisi dėl tų savo sprendimų ir veiksmų, kurie jiems yra nebūdingi. Jeigu nestandartinį sprendimą žmogus priima vadovaudamasis kažkieno kito patarimu ar rekomendacijomis, apgailestavimas labai lengvai gali peraugti į apmaudą ar netgi pyktį.

Mokslininkų tyrimai atskleidė, kad likusi investuotojų mažuma, kurie labiau gailisi dėl savo neveiknumo – praleistų aukšinių progų, investuoti yra linkę į rizikingas investicijas. Jie daug didesnę investicinio portfelio dalį nukreipia į akcijas. Šie investuotojai investicinių rezultatų nesieja su sėkme – kaip minėjome anksčiau, kontrolės iliuzija leidžia priimti rizikingus sprendimus.

Pabaigai

Tikimės šis testas parodė jums, kad ne visuomet darome sprendimus pagrįstus logika ir šaltu protu, o investavimo psichologijos išmanymas gali apsaugoti investuotoją nuo nuostolingų sprendimų. Keletas patarimų prieš priimant priimant investicinį sprendimą:

- * Mąstykite plačiai;
- * Investuokite ilgam;
- * Turėkite investavimo strategiją ir jos laikykitės;
- * Nestebėkite savo investicinių rezultatų per dažnai;
- * Paklauskite savęs, ar jūs tikrai gudresnis už rinką;
- * Nepriimkite skubotų sprendimų;
- * Įsivertinkite, ko nežinote.

Testo rezultatai

Suskaičiuokite kiek užduočių atlikote teisingai ir pagal tai įvertinkite savo emocinį intelektą.

* 15-12 taškų surinkusiems skaitytojams, buvo netikslinga skaityti šį straipsnį, kadangi jie puikiai valdo savo emocijas.

* 11-7 taškų surinę skaitytojai gerai geba valdyti savo emocijas. Spręsdami problemas stengiasi vadovautis racionalių mąstymu, o ne emocijomis.

* 6-3 teisingai įvykdę užduotis skaitytojai sprendimus priima vadovaudamiesi jausenomis, o ne racionalių mąstymu. Jiems svarbu išmokti kontroliuoti savo emocijas, todėl svarbu atsižvelgti į straipsnyje išdėstytus patarimus.

* 0-2 taškų surinkusius skaitytojus sunku yra pavadinti investuotojais, greičiausiai esate lošėjas.

16. pamoka: [Pasirinkimo sandoriai \(opcionai\)](#)

Nelik abejingas: įvertink straipsnį - pasidalink su draugais...